

22. q. 5.
Cum homo.

ricordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum etiam verberibus emendaverit? Et ideo non usque ad mortem protendenda est disciplina, ut sit cui prodesse possit. Quamquam etiam cum homo ab homine occiditur, multum distet utrum fiat nocendi cupiditate, vel injustè aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut à latrone; an ulciscendi, vel obediendi ordine, sicut à iudice, sicut à carnifice; an evadendi vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro à viatore, hostis à milite. Et aliquando qui causa mortis fuit, potius in culpa est, quam ille qui occidit: velut si quisquam decipiat fidejussorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat. Nec tamen omnis qui causa alienæ mortis est, reus est. Quid si enim quisquam stuprum petat, seseque, si non impetraverit, interimat? Quid si filius timens patris pia verbera, præcipitio pereat? Quid si alius homine liberato, vel ne alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? Num propter istas alienarum mortium causas, aut sceleri consentiendum est, aut vindicta peccati, quæ non fit nocendi, sed corrigendi studio, etiam paterna tollenda, aut opera misericordiæ cohibenda sunt? Hæc cum accidunt, debemus eis humanum dolorem; non propter illa, ne accidant, rectè factorum reprimimus voluntatem.

18. Sic etiam cum intercedimus pro peccatore damnando, sequuntur aliquando quæ nolumus, sive in ipso, qui nostra intercessione liberatur, ut vel immaniùs impunita grassetur audacia, subdita cupiditati, ingrata lenitati, atque uaus morti ereptus plurimos necet: vel ipso per beneficium nostrum in melius commutato, moribusque correcto, alius ma-

malè vivendo pereat, sibi quæ hujus impunitate proposita, talia vel graviora committat. Non, ut opinor, hæc mala imputanda sunt nobis, cum intercedimus vobis: sed potius illa bona, quæ cum id facimus, intuemur & volumus, id est, commendatio mansuetudinis, ad conciliandam dilectionem verbo veritatis; & ut qui liberantur à temporali morte, sic vivant, ne in æternam, unde numquam liberentur, incurrant.

19. Prodest ergo & severitas vestra, cujus ministerio quies adjuvatur & nostra: prodest & intercessio nostra, cujus ministerio severitas temperatur & vestra. Non vobis displiceat quod rogamini à bonis; quia nec bonis displicet quod timemini à malis. Nam hominum iniquitatem etiam Apostolus Paulus non tantum de iudicio futuro, verum etiam de a presentibus vestris securibus terruit, asserens & ipsas ad dispensationem divinæ providentiæ pertinere. Omnis, inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Quapropter qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi iudicium adquirent. Principes enim non sunt timorè boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Quòd si malum feceris, time: non enim frustra gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malè agit. Ideoque ne-*

23. q. 5.
Prodest.

Rom. 13. 1.

a Sic propè omnes MSS. At editi habent, de potestatibus vestris secularibus terruit; uti & Gratianus, qui addit, presentibus.

necessitati subditi estote, non solum propter iram, sed & propter conscientiam: ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum perseverantes. Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Hæc verba Apostoli, utilitatem vestræ severitatis ostendunt. Proinde sicut dilectionem iussi sunt terrentibus debere, qui timent; ita dilectionem iussi sunt timentibus debere, qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi caritate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidabitur ultio cognitoris, ut nec intercessoris religio contemnatur; quia & plectendo & ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur. Quod si tanta est perversitas & impietas, ut ei corrigendæ nec disciplina possit prodesse, nec venia; à bonis tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, sive severitate, sive lenitate, non nisi officium dilectionis impletur.

20. Quod autem in epistola tua sequitur, ubi dicis: *Verum nunc, ut mores nostri sunt, & sceleris pœnam cupiunt sibi homines relaxari, & id, propter quod scelus admissum est, possidere*; pessimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omnino non prodest. SI ENIM RES ALIENA, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert amittit, sive alios patiendo malos,

si-

Restituen-
da est res
ablata.
Ivo p. 13.
c. 4. & Grat.
14. q. 7. c.
I. de Usur.
cum tit. de
Reg. jur.
lib. 6. Pec-
catum.

sive ipse malè vivendo, nec aliud habet unde restituat. Huic certè non possumus dicere: Redde quod abstulisti, nisi cum eum habere credimus, & negare. Ubi quidem si aliquos sustinet à repetente cruciatus, dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est unde luat ablatam pecuniam; meritò tamen dum eam per molestias corporales redhibere compellitur, peccari, quo malè ablata est, pœnas luit. Sed inhumanum non est etiã pro talibus intercedere, tamquam pro reis criminum; non ad hoc ut minimè restituantur aliena, sed ne frustrà homo in hominem sæviat, ille præsertim qui jam remisit culpam, sed quærît pecuniam, & si fraudari metuit, non expetit vindicari. Denique in talibus caussis, si persuadere potuerimus, eos, pro quibus intervenimus, non habere quod poscitur, continuò nobis eorum molestiæ relaxantur. Aliquando autem misericordes, & in ipso dubio nolunt homini pro incerta pecunia certa inferre supplicia. Ad hanc misericordiam vos etiã nos provocare & exhortari decet. Melius enim, etiamsi habet, amittis, quàm si non habet, aut ex crucias, aut occidis. Sed pro istis magis apud eos qui repetunt, quàm apud eos qui judicant, intercedere convenit; ne ipse videatur auferre, qui cum habeat potestatem, non cogit reddere: quàmvis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ut ne amittat humanitatem.

21. Illud verò fidentissimè dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne malè ablata restituat, & qui ad se confugientem, quantum honestè potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordiùs opem nostram ta-

li-

4. Sent.
dist. 15. c.
Ex præ-
missis.

332 S. AUGUSTINI AD MACEDONIUM

libus subtrahimus, quàm impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adjuvat, ac non potius subvertit atque opprimit. Sed numquid ideo nos aut exigere, aut ad exigendum tradere, vel possumus vel debemus? Agimus quantum episcopalis facultas datur, & humanum quidem nonnumquam, sed maximè ac semper divinum iudicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus & malè abstulisse, & unde reddant habere, arguimus, increpamus, & detestamur, quosdam clam, quosdam palàm, sicut diversitas personarum diversam videtur posse recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad majorem insaniam concitari. Aliquando etiam, si res magis curanda non impedit, sancti altaris communione privamus.

22. Verùm sæpe accidit ut nos fallant, vel negando se abstulisse, vel affirmando se unde restituant non habere: sæpe etiam & vos fallimini putando, vel nos non agere ut reddant, vel ipsos habere unde reddant: & omnes aut penè omnes homines amamus nostras suspiciones vel vocare vel existimare cognitiones, quando credibilibus rerum signis movemur, cum credibilia nonnulla sint falsa, sicut incredibilia nonnulla sunt vera. Ideo quosdam commemorans, qui & sceleris pœnam sibi cupiunt relaxari, & id propter quod scelus admissum est, possidere, addidisti & aisti: *Pro his quoque interveniendum putat sacerdotium vestrum.* Fieri enim potest, ut tu scias quod ego nescio, & propterea putem pro aliquo interveniendum, quòd me fallere potuit, cum te non potuerit, ut ego eum non credam possidere quod

tu

tu possidere nosti. Ita fit ut cum de reo sententia non una sit nostra, neutri tamen nostrum placeat, quòd res non redditur aliena. De homine, ut homines, diversa sentimus; sed in ipsa justitia simul sumus. Eodem modo etiam fieri potest, ut quod scio aliquem non habere, hoc eum tu habere non certissimè teneas, sed credibiliter suspiceris; & ob hoc tibi videar intervenire pro eo, qui & sceleris pœnam sibi cupiat relaxari, & id propter quod scelus admissum est, possidere. Ad summam igitur neque apud te, neque apud tales, siqui reperiuntur qualem te esse gaudemus, neque apud ipsos qui magno studio aliena ac nihil profutura multumque etiam periculosa ac perniciosa petunt, neque apud cor meum cui testis est Deus, ausim dicere, sentire, decernere, interveniendum esse pro aliquo, ut quod sceleris abstulit, sceleris impunitate possideat: sed ut remissa injuria, quod injuriosè abstulit, reddat; si tamen habet quod abstulit, vel aliud unde illud restituat.

23. Non sanè quidquid ab invito sumitur, injuriosè aufertur. Nam plerique nec medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem; nec tamen hæc, qui ab invito accipiunt, per injuriam accipiunt, quæ potius per injuriam non darentur. Sed non ideo debet iudex vendere justum iudicium, aut testis verum testimonium, quia vendit advocatus justum patrocinium, & jurisperitus verum consilium. Illi enim inter utramque partem ad examen adhibentur: isti ex una parte consistunt. Cum autem iudicia & testimonia quæ nec justa & vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multo sce-

le-

14. q. 5.
Non sanè.

11. q. 3.
Non licet.
Iudicium
justum, aut
verum tes-
timonium
non est ven-
dendum.

leratiùs utique pecunia sumitur, quia sceleratè etiam quàmvis à volentibus datur. Ille tamen solet tamquam malè sibi ablatam pecuniam repetere, qui justum iudicium emit, quoniam venale esse non debuit. Qui verò pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret vel puderet emisse.

24. Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non insolenter accipiunt, sicut officialis, & à quo ^a admovetur, & cui admovetur officium: ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti solent; data per tolerabilem consuetudinem, non solent; magisque reprehendimus, qui talia inusitatè repeterunt, quàm qui ea de more sumserunt: quoniam multæ necessariæ personæ rebus humanis, vel invitantur huiusmodi commodis, vel tenentur. Isti si viam vitæ mutaverint, aut excellentioris conscenderint sanctitatis gradum, faciliùs ea, quæ hoc modo acquisierunt, tamquam sua pauperibus largiuntur, quàm eis, à quibus accepta sunt, tamquam aliena restituunt. Qui verò contra jus societatis humanæ, furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, invasionibus abstulerit, reddenda potius quàm donanda censemus, Zachæi publicani evangelico exemplo, qui cum hospitio Dominum suscepisset,

Luc. 19. 8. in vitam sanctam repentè mutatus: *Dimidium, inquit, rerum mearum do pauperibus, & si cui aliquid abstuli, quadruplum reddo.*

25. Verumtamen si iustitia sincerius consulatur, justius dicitur advocato: Redde quod ac-

^a Lov. & à quo amovetur. At MSS. habent, & à quo admovetur; id est, & ab eo qui officialem ad præstandam operam conducit.

accepisti, quando contra veritatem stetisti, iniquitati adfuisi, iudicem fefellisti, justam causam oppressisti, de falsitate vicisti (quod vides multos honestissimos & disertissimos viros, non solum impunè, verum etiam gloriose videri sibi committere) quàm cuiquam in quolibet officio militanti: Redde quod accepisti, quando jubente iudice cuicumque causæ necessarium hominem tenuisti, ne resisteret vinxisti, ne fugeret inclusisti, postremò aut permanente lite exhibuisti, aut finitâ dimisisti. Sed illud cur advocato non dicatur in promptu est: quia scilicet ita non vult homo repetere quod patrono, ut malè vinceret, dedit; sicut non vult reddere quod ab adversario, cum malè vicisset, accepit. Quis tandem advocatus, aut ex advocato ita vir optimus facile reperitur, qui suscepto suo dicat: Recipe quod mihi, cum tibi malè adessem, dedisti; & redde adversario tuo quod, me agente, iniquè abstulisti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ rectissimè poenitet, etiam hoc facere debet, ut si ille, qui iniquè litigavit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, ejus tamen iniquitatis nolit iste habere mercedem: nisi fortè restituendum est alienum, quod per furtum clanculò aufertur, & restituendum non est quod in ipso foro ubi peccata puniuntur, decepto iudice, & circumventis legibus obtinetur? Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges & iudices reddi jubent? An crudelior est, qui subtrahit aliquid vel eripit diviti, quàm qui trucidat pauperem fenore? Hæc atque huiusmodi malè utique possidentur, & vellem restituerentur; sed non est quo iudice repellantur.

26. Jam si verò prudenter intrueamur, quod

14. q. 4.
Quid dicam.

a quod scriptum est: *a Fidelis hominis totus mundus divitiarum est, infidelis autem nec obolus*: nonne OMNES qui sibi videntur gaudere licitè conquisitis, eisque uti nesciunt, aliena possidere convincimus? Hoc enim certè alienum non est, quod jure possidetur; hoc autem jure quod justè; & hoc justè quod bene. OMNÈ igitur quod malè possidetur, alienum est: malè autem possidet, qui malè utitur. Cernis ergo quàm multi debeant reddere aliena, si vel pauci quibus reddantur, reperiantur: qui tamen ubi ubi sunt, tanto magis ista contemnunt, quanto ea justius possidere potuerunt. JUSTITIAM quippe, & nemo malè habet, & qui non dilexerit, non habet. PECUNIA verò, & à malis malè habetur, & à bonis tanto meliùs habetur, quanto minùs amatur. Sed inter hæc toleratur iniquitas malè habentium, & quædam inter eos jura constituuntur, quæ appellantur civilia; non quòd hinc fiat ut bene utentes sint, sed ut malè utentes minùs molesti sint: donec fideles & pii, quorum jure sùnt omnia, qui vel ex illis fiunt, vel inter illos tantisper viventes malis eorum non obstringuntur, sed exercentur, perveniant ad illam civitatem, ubi hæreditas b æternitatis est, ubi non habet nisi justus locum, non nisi sapiens principatum, ubi possidebunt quicumque ibi erunt, verè sua. Sed tamen etiam hìc non intercedimus, ut

a Isthæc sententia scripta est apud LXX. Proverb. 17. post versum 6. citaturque b Augustino passim, ab Hieronymo in epist. 103. ad Paulinum, & in Ezech. 45. & à Cassiano collat. 24. c. 26. à Bernardo in S. Malachiæ vita &c.

b Lov. æternitas est. At Bad. Am. Ef. & MS. habent, æternitatis est.

ut secundùm mores legesque terrenas non restituantur aliena: quàmvis placabiles vos velimus malis, non ut placeant vel permaneant mali, sed quia ex illis fiunt quicumque fiunt boni, & sacrificio misericordiæ placatur Deus, quem nisi propitium haberent mali, nulli essent boni. Diu est quòd occupationibus tuis loquendo videor onerosus, cum tibi homini acuto & docto citò solvi potuerit quod quærebas. Jam dudum autem finire deberem, si te tantùm scirem fuisse lecturum quod flagitasti ut rescriberem. Felix in Christo vivas, fili carissime.

ADMONITIO

IN LIBRUM

DE BONO CONJUGALI.

LIBER iste cum altero proximè secuturo pariter est contra reliquias quasdam hæresis Joviniani. Hanc hæresim suo tempore natam commemorat Augustinus in lib. 2. de Nuptiis & concupiscentia c. 23. Jovinianus, ait, qui paucos ante annos novellam conatus est hæresim condere, manichæis patrocinari dicebat catholicos, quòd adversus eum sanctam Virginitatem Nuptiis præferebant. Et in libro de hæresibus cap. 82. A Joviniano quodam monacho ista hæresis orta est ætate nostra, cum adhuc juvenes essemus. Additque fuisse illam citò oppressam & extinctam, puta circiter annum Christi 390. Romæ primum damnatam, tum deinde Mediolani: qua de re

TOM. VI. Y ex-